

Quod cum dici nequeat de Deo, necesse est tenere, actionem divinam æternam esse atque identificatam cum essentia.

Respondeo, *dist.* anteced. Omnis causa, cum incipit agere, mutatur, quatenus indigeat recipere in se complementum virtutis vel prærequisitum, sine quo non est in actu primo proximo constituta ad agendum, *transeat*. Præcise quatenus formaliter agit, *negatur*, secundum probabilem sententiam (1).

Tum *nego* conseq.

CAPUT II

DE OPERIBUS

DIVINÆ OMNIPOTENTIÆ, AC PRIMO DE CREATIONE.

Cum Deus sit causa prima, necesse est, quidquid præter ipsum est, ab ipso produci, ac pendere, saltem aliquo modo. Hinc vero sequitur Deum omnium Creatorem esse; nisi enim absurde admittamus materiam increatam, ex qua res factæ sint (2), Deus nihil efficere potest nisi creando, vel producendo ex materia a se creata. Primum ergo divinæ omnipotentiae opus naturæ ordine, et primum etiam dignitate inter opera naturalia est creatio. Cum autem res productæ in esse perseverent, seu conserventur, videndum erit, utrum hæc conservatio importet aliquam actionem Dei. Denique cum res creatæ sint et ipsæ veræ causæ (3), questio seitu dignissima est, utrum Deus etiam operetur, cum omni causa secunda operante, seu ad omnes creaturarum actiones et effectus immediate concurrat. De his ergo omnibus singillatim ex ordine agendum est, ut omnipotentia Dei cognoscatur. Et primo quidem *circa creationem*, illa occurrit, gravissimi sane momenti, tractanda questio, utrum creatio sit actio

(1) Vide *Ontolog.*, num. 358, pag. 1041, *Objic.* 3.^a

(2) Vide *Cosmologia*, num. 58, pag. 179.

(3) Vide *Ontolog.*, num. 394, pag. 1132, seqq.

propria solius Dei, an vero possit aliqua etiam creata causa virtute creandi donari. Verum quia causam aliquam creare bifariam intelligi potest, nempe vel instar causæ principalis, vel instar causæ instrumentalis, in utroque sensu disputanda controversia est.

ARTICULUS I

Utrum solus Deus possit creare saltem tanquam causa principalis

241. Vetus error fuit multorum hæreticorum et philosophorum, res a Deo creatas non esse. Nam Simon Magus mundum non a Deo, sed ab angelis conditum esse dixit, angelos vero a Deo ex quadam meretrice Selve generatos esse blasphemæ somniavit (1). Idem ferme deliravit discipulus ejus Menander (2). Saturninus vero mundum ipsumque hominem a septem angelis sine consensu Patris esse factum posuit (3). Similia effutierunt Basilides, Menandri discipulus (4), Cerinthus (5), Carpocratiani et Gnostici (6); Manichæi (7) vero et Albigenes (8) mundum hunc visibilem et corporeum non a bono, atque adeo vero, Deo conditum esse, contendebant, sed a malo quodam principio. Quo spectat etiam commentum eorum, qui aquam non esse a Deo creatam voluere, quemadmodum narrat S. Augustinus (9): quem errorem Theodoretus Audianis, hæreticis anthropomorphitis, tribuit (10). Quorum omnium peculiaria deliramenta apud Patres et historias

Error hæreticorum et veterum quorundam philosophorum.

(1) S. Iren., *Advers. hæres.* lib. 1, cap. 20.

(2) S. Irenæus, *Advers. hæres.*, cap. 21.

(3) Tertullian., *De præscriptione*; et S. August., *De hæres.*, hæres. 3.^a Cfr. S. Iren., loc. cit., cap. 22.

(4) S. Iren., loco cit., lib. 1, cap. 23.

(5) S. Iren., *ibid.*, cap. 26.

(6) S. Iren., *ibid.*, cap. 24; et S. Epiphani., *De hæres.* hæres. 27.

(7) S. August., hæres. 46; S. Epiphani., hæres. 26 et 66.

(8) S. Antonin. 3.^a part. *Historiali.* titul. 19, cap. 1.

(9) Hæresi 75.

(10) *Hæreticar. fabular.* lib. 4, et lib. 4 *Histor.*, cap. 10.

ecclesiasticas videnda sunt (1). Demum hæresis Arii, fuit, Deum per Verbum, quod tamen non divinam Personam, sed creaturam, quamvis utique excellentissimam, blasphemè pronunciavit, mundum creavisse. Eodem spectat etiam insania Avicennæ, secundum quem angelus vel intelligentia primo immediate a Deo creata, creavit alteram et hæc tertiam et ita porro usque ad ultimam, quæ generationes omnes substantiales perfecit inducendo materiæ varias formas (2).

Errarunt quoque circa propositam controversiam ii, qui, quamvis non excluderent omnino actionem Dei ab effectione mundi, negarunt tamen hunc proprie *creatum* ab illo fuisse: quo in errore versati sunt tum ii, qui cum Platone finxerunt materiam increatam atque æternam, ex qua mundus fieret, tum pantheistæ, qui transeuntem emanationem commenti sunt (3).

Error Henrici
Gandvensis.

Aliud denique caput errorum huc spectat, in eo situm, quod creatio mundi non tribuatur Deo secundum aliquid tribus Personis commune. Etenim primo Henricus Gandvensis (4), temere asseruit Deum non creare per essentialiam notitiam et amorem, qui Personis communis est, sed solum per notitiam notionalem seu Verbum, et per amorem personalem vel Spiritum S. Putavit enim essentialiam notitiam non esse practicam, quæ res exhibeat ut producendas, et eo modo quo producendæ sint, nec amorem essentialiam esse satis impulsivum ad opus; quare vim practicam proximè non inesse nisi notitiæ atque amori productis. Ex quo conclusit res produci solum per processiones divinarum Personarum, ac proinde Patrem non creare nisi per Verbum suum et Spiritum S. (5).

(1) Cfr. Castro, *Adv. hæres.* verbo *Creatura*; P. Gregorium de Valentia, in 1.^{am} part. disp. 3, quæst. 1, punct. 3; Molina, in 1.^{am} part., quæst. 44, art. 1.

(2) Vide apud Suarez, *Metaphys.* disp. 15, sect. 2, num. 9.

(3) Vide *Cosmolog.* lib. 1, disp. 2, cap. 2, art. 1.

(4) *Quodlib.* 6, quæst. 2.

(5) Vide P. Ludovicum Molina, in 1.^{am} part. quæst. 45, art. 6, *Ex his patet...*; et P. Gregor. de Valentia, in 1.^{am} part. disp. 3, quæst. 1, punct. 3, *Porro ex primo.*

Pejus erravit Antonius Rosmini, secundum quem creatio triplici constat actu: *abstractione, imaginatione et synthesi*. Abstractio est actus, quo *Pater* æternus, Verbum respiciens, abstrahit ab ipso *esse*, in quo virtualiter continetur ens omne finitum: hoc est *esse initiale* rerum omnium. Imaginatio dicitur a Rosminio actus, quo *Pater* concipit varios terminos reales limitatos, quibus realitas mundi continetur. Synthetis demum est junctio utriusque hujus elementis, nempe *esse illius initialis* et finitarum formarum imaginatione conceptarum. Et hæc tandem junctio vel synthetis, per quam *esse initiale* non jam ut purum intelligibile, sed tamquam essentia refertur ad finitos terminos, est, quæ facit alia entia subjective ac formaliter existere in rerum natura (1).

Sententia vero catholica omnino tenenda docet Deum, eumque unum ac trinum, operatione tribus Personis communi mundum creasse *de facto*. Solum disputatio aliqua inter catholicos fuit circa absolutam possibilitatem creaturæ adeo perfectæ, quæ virtute creandi polleret. Et quidem, ut initio innuebam, de duobus disputatur: primum est, utrum per absolutam Dei potentiam communicari possit creaturæ virtus, qua creet ex nihilo, tamquam causa principalis, utique cum concursu Dei operans, nam concursum hujuscemodi absolute necessarium esse ad quamlibet operationem causæ creatæ mox demonstrabimus. Secundum est, utrum creatura possit a Deo assumi ad creandum, saltem tamquam instrumentum elevatum ad opus, ad quod nihil de se naturaliter conferre valet. Primam duntaxat istarum controversiarum in hoc articulo tractandam suscepimus, alteram ad sequentem rejicimus (2). Et planum est sermonem hic non esse de causa morali, sed de physice efficiente, dubium enim non est, quin creatura cum divino auxilio possit impetrare creationem alicujus rei. Itaque circa primam ex controversiis inter catholicos agitatis, asseruit Durandus (3) ad aliquod creandum non

Itemque Antonii
Rosmini.

Veritas
catholica;
et de quo
disputatur
inter catholicos

(1) Vide *Teosofia*, vol. 1, lib. 2, sezione 4, cap. 6, art. 7.

(2) Supponendæ sunt hic notiones causæ principalis et instrumentalis, quas suo loco enucleatas reliquimus in *Ontolog.* num. 392, pag. 118 seqq.

(3) 2.º dist., quæst. 4.

requiri virtutem infinitam, ideoque posse a Deo per absolutam potentiam conferri alicui creaturæ virtutem creandi, non quidem ens in tota sua latitudine (secus enim illa posset et se ipsam vel res se perfectiores efficere), sed quædam saltem rerum genera. Proxime accessit Durando P. Rodericus Arriaga (1), qui non veretur ceu probabiliorum tueri sententiam, quæ docet possibile esse creaturam virtute præditam creandi, non solum instrumentali, sed etiam principali. Communis tamen doctrina cum S. Thoma (2), tenet creaturæ virtutem creandi communicari non posse, saltem ut creet tamquam principalis causa, etiam cooperante Deo (3). Quamquam plerique fateantur, valde arduum esse rationem naturalem efficacem ad rem probandam invenire, et ita Suarez, Vazquez, Valentia alique argumenta afferri solita fusc ac diligenter expendunt.

242. PROPOSITIO. Solus Deus hunc mundum creavit, virtusque creandi est ita ejus propria, quæ nulli creaturæ possit communicari, saltem ut creet ceu causa principalis.

Deus est Creator
mundi,

Prima pars: *Solus Deus hunc mundum creavit*, fide divina certum est, decernente Vaticano concilio: *Hic solus verus Deus... liberrimo consilio simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem et corporalem*, etc. (4).

(1) *Physic. disp.* 11, sect. 6, subsect. 2.

(2) Vide S. Thom. 1 p., quest. 45, art. 5; 2.^a dist. 1, quest. 1, art. 3; 4.^a dist. 5, quest. 1, art. 3, solut. 3; *Contr. Gent. lib.* 2, cap. 21, 85 et 96; lib. 3, cap. 67; *de potent.* quest. 3, art. 4, etc.

(3) Vide Hugon. Victorin. lib. 1; *de Sacram.* lib. 1, part. 1, cap. 1; *Magistr. Sentent.* in 4.º dist. 5; Albert. M. 2.^a dist. 1, art. 7 et 8; S. Bonavent. 2.^a dist. 1, art. 2, quest. 2; Richard. 2.ª dist. 1, art. 4, quest. 4; Egid. 2.ª dist. 1, part. 1, quest. 2, art. 5; et *Quodlib.* 5, quest. 1; Henric. *Quodlib.* 4, quest. ult.; Scotum 4.ª dist. 1, quest. 1, quem sequitur universa ejus schola; Capreol. 2.ª dist. 1, quest. 3, art. 1, conclus. 1; Cajetan., Báñez et omnes Thomistas, in 1.º part., quest. 45; Suarez, *Metaphys. disp.* 20, sect. 2; Tolet., Molina, Vazquez, Valentia, etc. in 1.º part., quest. 45; ac demum omnes Philosophos ac Theologos Societatis, excepto Arriaga.

(4) *Const. de Fide cathol.* cap. 1. Vide apud Denzinger, *Enchirid.* num. 1632. Cfr. Canon huic capiti respondens, apud Denzinger, num. 1652.

Idemque traditur in Symbolo Constantinopolitano, ubi Deus creditur *Creator cæli et terræ visibilium omnium et invisibilium*. Idque dudum etiam definierat concilium Lateranense IV in capite *Firmiter*, ubi Deus dicitur *unum universorum principium et Creator omnium visibilium et invisibilium, spiritualium et corporalium: qui sua omnipotentis virtute simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam spiritualem et corporalem* (1). Eademque veritas continetur in multis fidei Symbolis (2), licet non tam perspicue, cum Deus creditur *Creator cæli et terræ*. Idem diserte traditum reperimus in Sacris Litteris, ex quibus sufficiat laudasse librum Isaïæ, prophetæ: *Ego sum, inquit, Dominus faciens omnia, extendens cælos solus, stabiliens terram, et nullus mecum* (3). Et alibi: *Omnia per ipsum facta sunt* (4): quod profecto verum non foret, nisi a Deo creata fuisset etiam materia.

Probatio vero, sive theologica sive philosophica, hujus partis pendet ex secundæ partis probatione. Deum enim *solum* esse creatorem hujus mundi, est propositio exclusiva duabus hisce assertionibus categoricis æquivalens: *Deus est creator hujus mundi, et nulla alia causa præter Deum est mundi creator*. Et prima quidem istarum assertionum facile demonstratur, ac demonstratam reliquimus in *Cosmologia* (5). Nam 2) virtus creativa profecto magna perfectio est, ideoque Deo asserenda. 3) Modus operandi sequitur modum essendi. Atqui Deus ens independentissimum est in essendo. Ergo et in operando, ac proinde virtute pollet creandi. 4) Deus est auctor et effector hujus mundi. Atqui Deus non potuit condere mundum nisi creando, prout probatum habes in laudato loco *Cosmologie*.

Altera vero assertio probanda est simul cum secundâ et quidem *sola*, parte stabilitæ a nobis propositionis. Si enim virtus creandi

(1) Vide apud Denzinger, num. 355.

(2) Vide apud Denzinger, initio sui *Enchirid.*

(3) *Isaïæ* cap. 44, vers. 24. Plura invenies apud Theologos, e quibus vide, v. g., Suarez, *De opere sex dierum*, lib. 1, cap. 1, num. 17.

(4) *Joann.* cap. 1, vers. 3.

(5) Vide num. 58, pag. 180, *Secunda pars...*

est creaturæ incommunicabilis, planum est quod *solus* Deus creaverit. Itaque

Probat^{ur} secunda pars: *Virtus creandi ita est Deo propria, quæ nulli creaturæ possit communicari, saltem ut creet seu causa principalis.* Duplex ante omnia indicabo argumentum theologicum; juvat enim Philosophum in re tanti momenti nosse, quid Theologia doceat: 1.um Patres Ecclesiæ tamquam rem exploratam proponunt doctrinam tenentem, creationem esse opus solius Dei. Ergo ita nobis sentiendum est. Antecedens probatur, tum quia id plures diserte asserunt, ut S. Athanasius (1), S. Cyrillus Alexandrinus (2), S. Augustinus (3), quorum testimonia lege, si vis, apud P. Gregorium de Valentia (4) et Eximium Doctorem (5); tum quia alii ex eo inferunt adversus Arianos divinitatem Verbi vel Filii, quia ipse res cunctas ex nihilo creavit, quorum sane argumentatio imbecillis foret, si virtus creandi posset creaturæ conferri (6).

Ecclesiæ traditionem hac in re sic exponit Angelicus Doctor: *Et ideo secundum Fidem catholicam ponimus, quod omnes substantias spirituales et materiam corporaliū Deus immediate creavit, hæreticum reputantes, si dicatur per angelum vel aliquam creaturam aliquid esse creatum: unde Damascenus dicit (7):* Quicumque dixerit angelum aliquid creare, anathema sit (8).

Dices. Si Arianis persuasum fuisset creaturam non posse creare, aut negassent Verbum Dei creasse, aut non negassent Verbi divinitatem. Ergo credendum est, doctrinam, quam tuemur, non fuisse tam communem in Veteri Ecclesia.

Respondeo *neg.* conseq. Fides enim Ecclesiæ temporibus illis non est dijudicanda ex hæreticorum opinionibus, sed ex

(1) Serm. 3 contr. Arium.

(2) *Contr. Julian.* lib. 2.

(3) *De Genesi ad litter.* lib. 9, cap. 15; lib. 12 *de civitate Dei*, cap. 24; *de Trinit.* lib. 3, cap. 8.

(4) In 1.º part., disp. 3, quæst. 2, punct. 4 ante med.

(5) *Metaphys.* disp. 20, sect. 2, num. 40, 42.

(6) Ita v. g. S. Basilus, *Cont. Eunom.* lib. 4; S. Athanas., loc. nup. cit.

(7) *Libr. 2 Orthodox. Fid.*, cap. 2.

(8) S. Thomas, *de Potent.* quæst. 3, art. 4.

Duplex
argumentum
theologicum:
primum
ex modo
argumentandi
adhibito a
Patribus
adversus
Arianos.

principiis, quæ fidei Magistri tamquam indubitata assumebant ad illorum revincendos errores. Ariani vero sicut errarunt turpissime circa divinitatem Verbi, poterunt consequenter errare circa virtutem ad creandum requisitam; et sicut cæcutierunt in media luce, ut non intelligerent apertissima sacrorum Bibliorum testimonia de Filii divinitate, ita etiam poterunt non advertere incohærentiam doctrinæ in neganda illius divinitate, *per quem omnia facta sunt*, donec incohærentia ista eis objecta esset a Patribus.

2.um Altera probatio theologica desumitur ex communi et constanti Theologorum de hac re doctrina; quid enim valeant adversus infinitam propemodum multitudinem scriptorum unus aut alter inconcinne rauceque canentes extra chorum? Hic vero communis doctorum virorum sensus eo pluris faciendus est, quo illorum multi fateantur nullum hactenus excogitatum esse intrinsecum argumentum satis efficax ad propositionem hanc evidenter demonstrandum; id enim manifeste probat, persuasissimum illis esse, hanc veritatem in deposito Fidei apud Sanctam Ecclesiam asservari. Atqui communis Theologorum consensus in doctrina theologica propugnanda certum præbet motivum assensus. Ergo virtus creandi tam propria Dei est dicenda, ut nulli creaturæ conferri queat (1). Verum jam rationes philosophicæ producendæ sunt, quæ firmiores videantur.

Prob 1.º cum S. Thoma. Quo effectus universalior est, talis nempe, qui in pluribus reperitur, eo universaliorem atque adeo perfectiorem efficaciorumque postulat causam (2). Atqui *esse*, quod per creationem producitur, est communissimum atque universalissimum. Ergo causam postulat universalissimam, perfectissimam atque efficacissimam, qualis est Deus (3).

alterum
ex auctoritate
Theologorum.

Argumenta
rationis:
primum

(1) Theologis hac in re convenisse videntur veteres Philosophi omnium scholarum, quorum una vox erat *ex nihilo nihil fieri posse*. Hujus enim effati ea videtur esse penitus vis atque interpretatio, productionem rei ex nihilo, videlicet subjecti, tantæ perfectionis esse, quæ superet omnem finitam virtutem.

(2) Cfr. *Ontolog.*, num. 390, pag. 116. *Axiom* 5.um.

(3) Vide S. Thom. 1 p. quæst. 45, art. 5; *Contr. Gent.* lib. 2, cap. 21.

minus placet
multis:

Hæc vero ratio multis non placet, ex eo quod concludat quidem recte, non posse a creata et finita virtute produci esse atque ens in tota sua latitudine; secus enim posset creatura producere omne ens possibile, atque adeo se ipsam; non tamen probet, non posse ab eadem produci peculiare aliquod esse aut ens (1).

secundum

Prob. 2.º Tanto major requiritur virtus, quæ rem de uno extremo transferat in alterum, quanto extrema illa magis inter se distant. Atqui purum nihil et ens infinite distant. Ergo potentia, quæ rem ex puro nihilo ad conditionem entis transferat, quod fit per creationem, infinita sit, oportet (2).

quo pacto
solvatur
a multis:

Respondent multi cum Scoto, negando Minorem, nam distantia inter purum nihil et ens per creationem superanda, dimetri debet ex gradibus entitatis, quos habet ens, et quos præcise negat non ens seu nihilum. Idque docuit ipse S. Thomas, cum scripsit inter ens et non ens ex parte entis

(1) Vide Valentia, Molina et Suarez, locis citatis; Vazquez, in 1.^{am} part., quæst. 45, disp. 175; Joann. Ulloa in *Prodromo*. Probationem hanc sic exponit P. de Benedictis: «Potentia tendens ad ens, ut ens, non est nisi omnipotentia. Potentia creativa tendit ad ens ut ens. Ergo non est, nisi omnipotentia. Minor prob. a Goudino sic. Causa creans nihil supponit de ente. Ergo debet tendere ad universalissimam rationem entis comprehendentem omnes essendi modos. Ab aliis sic: Ad illud per se primo terminatur vis productiva, quod per se primo ad ejus actionem non supponitur. Sed ad creationem, per se primo non supponitur esse. Ergo vis creativa per se primo terminatur ad esse. Major est certa; ut enim cognitio est ad id, quod supponit, et per se primo, consequenter est ad id quod per se primo in objecto supponit, ita actio est ad id, quod non supponit, adeoque per se primo est ad id, quod per se primo non supponit. Minor autem prob., quia si ratio entis propria effectus ad creationem supponeretur, violaretur ratio creationis; adeoque creatio illam rationem per se primo non supponit. Confirmatur. *Physicorum* primo libro, text. 76, dicitur, quod si animal generetur ex animali, per se non ponitur animal, quia supponitur. Ergo et Philosopho illud per se ponitur, quod per se non supponitur. Atqui ad creationem per se nihil effectus supponitur. Ergo ens effectus per se ponitur. *Philosophia peripat.*, tom. 4, *Metaphys.* lib. 3, quæst. 2, cap. 3, ubi statim predictus scriptor rationem hanc enervare conatur.

(2) S. Thom. 4.º dist. 5, quæst. 1, art. 3 ad 5.um Cfr. de hac ratione Suarez, loc. cit. num. 36 et 37.

tum solum esse infinitam distantiam, quando ens est infinitum (1).

Prob. 3.º Simili ratione paulo aliter proposita. Ad creandum virtus infinita requiritur. Atqui nulli creaturæ conferri potest virtus infinita. Ergo....

tertium
argumentum

Probatur Major. Eo major potentia requiritur ad aliquid efficiendum, quo minor est potentia passiva vel dispositio ac juvamen ex parte subjecti, circa quod versatur actio, vel quo potentia passiva magis est impedita aut ab actu remota. Quod illustrari potest inductione; sic enim ad calefaciendum tanto major requiritur virtus, quanto minor est dispositio aut majus impedimentum ad calorem recipiendum, et proinde major elongatio ab actu caloris introducendo. Atqui in creatione nulla est potentia passiva, ideoque distantia est summa et maxima omnium ab actu. Ergo requirit virtutem maximam, atque adeo infinitam (2). Ratio hæc, desumpta ex summa improportione inter ens et nihil, frequentissima est inter scriptores, et mihi quoque magis placet, quamquam possit et contra illam aliqua objici calumnia, quæ videri potest apud Suarez (3). Sed inferius magis res hæc declarabitur in difficultatum solutione.

efficacius
judicatur:

Et Confirmari potest, quia inter causas naturales nullam videmus, quæ quantumvis nobilissimos effectus parere valeat, virtutem habeat causandi materiam primam, quæ tamen longe imperfectior est illis effectibus, et aliunde prorsus necessaria illis producendis. Atqui hujus impotentia nulla apparet ratio, nisi quod materia prima licet in se imperfectissima et prope nihil, modum tamen productionis requirit omnino improportionatum creatæ virtuti. Vel assignetur alia ratio idonea ad aliquam rei reddendam rationem (4).

quartum
argumentum,

Probatur 4.º Cum modus operandi sequatur modum essendi, oportet, ut Deo, enti omnino independenti in essendo, asseratur modus aliquis operandi proprius et independens.

(1) S. Thom. 4.º dist. 5, quæst. 1, art. 3, ad 5.um. Cfr. de hac ratione Suarez, loc. cit. num. 36 et 37.

(2) S. Th. 1.º p., quæst. 45, art. 5.um ad 2.um; *Contra. Gent.* lib. 2, cap. 21.

(3) Loc. cit. num. 39.

(4) Cfr. Molina, in part. 1.^{am}, quæst. 7, art. 1. *Quinta ratio*.

Atqui nullus alius modus operandi omnino independens a cæteris causis et a quolibet iuvamine extraneo assignari potest præter creationem. Ergo hæc est actio solius Dei, ac proinde virtus creandi est incommunicabilis.

Laudatur
summa Dei
sufficientia ex
se, atque
independentia a
quolibet
alio in
operando:
non eget materia,
non virtute
accidentali,
non externa
causa
exemplari,
nec motivo
impellente
extra se,

nec fine
extraneo.

243. *Corollarium.* Hinc vero illa concludenda est præclara laus divinæ Majestatis, plenissima videlicet sufficientia et independentia in operando a quolibet alia causa. Gloriosus enim Deus, quidquid vult, operari potest, neque eget in primis materia vel iuvamine causæ materialis, qua indigent aliæ omnes causæ; nec secundo indiget virtute vel accidentali potentia superaddita aut alterius concausæ concursu, sicut egent causæ creatæ, ipse enim est sua virtus et sua potentia infinita; nec tertio indiget extrinseca causa exemplari, quia in sua essentia in promptu habet ideam omnium rerum faciendarum et factibilium; nec quarto eget motivo extra se, ut ad agendum impellatur, quandoquidem ipsa sua bonitas est objectum formale omnis volitionis divinæ; quinto ipse denique est finis omnium aliarum rerum, ita ut non possit extra se finem ullum alium ultimum sibi proponere. Quæ omnia, quamvis suis locis aut probata manent, aut certe mox probabuntur, sub uno conceptu nunc contemplari juvat, ut appareat, Deum O. M., sicut in essendo ita et in operando esse primum et independentissimum ens, a quo cætera omnia in essendo et in operando dependent.

An creatio sit
opus trium
divinarum
Personarum.

244. Si quis jam quærat, num creatio sit opus unius Personæ divinæ, an vero totius Smæ. Trinitatis; respondebo remittendam esse questionem ad Theologos, qui omnes uno ore docent, creationem, sicut reliqua opera Dei ad extra, esse communem toti Trinitati, quamvis processiones divinarum Personarum, quatenus includunt attributa essentialia intellectus et voluntatis illis omnibus communia, sint rationes creationis rerum. Præclare S. Thomas: *Creare est proprie causare, sive producere esse rerum. Cum autem omne agens agat sibi simile, principium actionis considerari potest ex actionis effectu. Ignis enim est, qui generat ignem. Et ideo creare convenit Deo secundum suum esse, quod est ejus essentia, quæ est communis tribus Personis. Unde creare non est proprium alicui Personæ, sed commune toti Trinitati. Sed tamen divinæ Personæ secundum rationem suæ processions habent causalitatem*

respectu creationis rerum. Ut enim supra ostensum est (quæst. 14, art. 9 et quæst. 19, art. 4), cum de Dei scientia et voluntate ageretur, Deus est causa rerum per suum intellectum et voluntatem, sicut artifex, rerum artificiarum. Artifex autem per verbum in intellectu conceptum, et per amorem suæ voluntatis ad aliquid relatum operatur. Unde et Deus Pater operatus est creaturam per suum Verbum, quod est Filius, et per suum amorem, qui est Spiritus Sanctus. Et secundum hoc processiones Personarum sunt rationes productionis creaturarum, in quantum includunt essentialia attributa, quæ sunt scientia et voluntas (1).

Qua verissima doctrina dissipata manent commenta Henrici et Rosmini (2).

SOLVUNTUR DIFFICULTATES.

245. Objic. 1.º In sacris Litteris (3) Deus dicitur mundum creasse ex materia invisâ ($\epsilon\kappa\ \alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon\tau\omicron\upsilon\ \omega\lambda\eta\varsigma$): quod postea traderunt S. Augustinus (4) alique Patres (5). Ergo Deus non proprie creavit mundum, sed tantum effecit ex præjecta materia.

(1) S. Thom. 1° p., quæst. 45, art. 6, quem in locum vide interpretes, ac nominatim Molina et Valentia, apud quos reperies argumenta Scripturæ Patrumque ac Conciliorum.

(2) Postremus hic scriptor et plurimorum absurdorum systematum architectus non in eo solum hæc in re peccavit, quod creationem soli Patri attribuerit, sed etiam in eo quod a) fingat in Deo Patre actus illos abstractionis, imaginationis et synthesis. Quod b) esse initiale rerum omnium posuerit esse ipsum increatum ac divinum esse præcisum a substantia Verbi. (Vide *Psycholog.* nostram, vol. 2, num. 316, pag. 1002, 1003). Atqui esse divinum nec re nec ratione abstrahi in Deo potest a substantia Verbi γ) Istud esse initiale, quod est ipsissimum esse increatum Dei, per junctionem cum formis limitis rerum a Patre per imaginationem excogitarum constituit realitatem entium creatorum. Atqui hoc purum pantheismum inducit (Vide *Psycholog.* vol. 2, num. 316, pag. 1007). b) Denique creatio secundum Rosminium in mero ideali ordine remanet; siquidem abstractio in mera cognitione præcisiva consistit; imaginatio pariter est contemplatio terminorum aut formarum finitarum ac proinde ad ordinem duntaxat idealem per se pertinet: synthesis vero duplicis elementi pure idealis nihil reale potest præbere.

(3) *Sapient.* cap. 11, vers. 18.

(4) *De Genes. contra Manich.* lib. 1, cap. 5.º

(5) Apud P. Petav. *De opere sex dier.* lib. 1, cap. 2.

Respondeo, *dist. antec.* Deus dicitur mundum creasse ex materia invisâ, quam et ipse prius ex nihilo creavit, *trans-eat*: quam aut increatam aut ab alia causa creatam accepisset, *nego*, et *nego* conseq. In illis enim verbis intelligi egregie potest processus in creatione mundi ex imperfectiori ad perfectiorem statum, ut prius quidem producta et creata fuerint corpora omnia mundana in statu quodam informi et rudimentario, ex quo deinde paulatim aptum ordinem et compositionem acciperent opera ipsius Dei simul cum virtibus et actione causarum naturalium (1).

Aliæ objectiones, quæ eo tendunt, ut eripiatur Deo vis aut actus creandi, fere petuntur ex repugnantia creativæ actionis, et videri queunt apud S. Thomam (2), et alibi a nobis solutæ sunt (3).

Objic. 2.º Omnis substantia, et potissimum perfectiores, potest facere aliam sibi similem, nam docente Philosopho (4), perfectum est, quod potest sibi simile facere. Atqui sunt multæ substantiæ, videlicet immateriales seu spirituales, quæ produci nequeunt nisi per creationem, ut suo loco demonstratum est (5). Ergo substantiæ immateriales debent pollere virtute creandi, per quam alias sibi similes efficiant (6).

Respond. *nego* Major., donec probetur; non autem probabitur in æternum. Neque enim id a priori potest probari; a posteriori autem sola corpora, non tamen omnia, virtute pollere gignendi alia sibi similia demonstrat experientia. *Non*, inquam, *omnia*, nam neque corpora simplicia seu elementaria, neque mixta vel composita inorganica, producent alia sibi similia secundum suam speciem, Testimonium autem Aristotelis non probat, quod omnis substantia perfecta gignat aliam sibi similem, sed quod substantiæ illæ, quæ gignendi aliam ejusdem speciei substantiam virtute gaudent, non soleant eam gignere nisi cum perfectum evolutionis statum assecute

- (1) Cfr. *Cosmolog.* num. 75, pag. 240 seqq.
- (2) S. Thom. 1 p. quest. 45, art. 2; *de potent.* quest. 3, art. 1.
- (3) *Cosmolog.* num. 64, pag. 196 seqq.
- (4) *De anim.* lib. 2, text. 44.
- (5) Vide *Psycholog.* vol. 3.um num. 230, pag. 713 seqq.
- (6) Apud S. Thomam, 1 part., quest. 5, art. 15, argum. 1.º

fuerint. Substantias vero immateriales vel spirituales hujusmodi virtute carere, communis ac certissima doctrina est (1).

Objic. 3.º Quanto major est resistentia ex parte passi vel materiæ, tanto major virtus requiritur in faciente. Sed plus resistit contrarium, quam nihil. Ergo majoris virtutis est aliquid facere ex contrario (quod tamen causæ creatæ sæpe faciunt), quam aliquid facere ex nihilo. Creatura ergo poterit a fortiori hoc facere, ac proinde creare (2).

Respond. *neg.* Minor. Subjectum enim formam aliquam habens minus dispositum est ad suscipiendam formam contrariam, sed tamen habet *realem potentiam* ad eam suscipiendam, unde videmus etiam resistentiam illam et minorem dispositionem vinci per causas naturales, ut tandem nova forma introducatur. Sic ignis calefacit aquam frigidam, et comburit lignum humidum aut viride, superando contrarias dispositiones. Verum nihil in nullam reapse præbet potentiam ad recipiendam formam. Quare minus resistit subjectum contrariam formam habens, quam nihilum, quod proinde longe potentiores requirit virtutem.

Objic. 4.º Magnitudo virtutis ad operandum requisitæ mensuratur ex effectus perfectione. Ergo ad producendum per creationem aliquid finitum, quale est omne ens creatum, non requiritur nisi virtus finita. Non est ergo, cur dicamus virtutem creandi non posse communicari alicui creaturæ, saltem perfectissimæ (3).

Respond. *dist. antec.* Magnitudo virtutis ad operandum requisitæ mensuranda est ex sola effectus perfectione, *nego*; ex effectus perfectione atque insuper etiam ex modo operandi, *concl.* jam enim ostendimus modum operandi absque præsupposita materia esse excellentissimum, et superare omnem proportionem cum creata et finita virtute (4).

Instabis. Probatio nostra tertia reapse non evincit ad creationem requiri virtutem infinitam, sed ut summum virtutem *altioris ordinis*, quam sit omnis virtus agens ex

- (1) Cfr. *Psycholog.* vol. 3.um, num. 230, pag. 713 seqq.
- (2) Apud S. Thom. 1 p., quest. 45, art. 5, argum. 2.º
- (3) S. Thom. 1 p., quest. 45, art. 5, argum. 3.º
- (4) Vide S. Thom. 1 p., quest. 45, art. 5, ad 3.um

præsupposito subjecto. Altioris enim ordinis potest esse virtus quedam supernaturalis, quæ tamen sit finita, donec efficacius ostendatur non posse esse illam finitam.

Respondeo, *nego* assertum, quia necessitas virtutis infinite satis probatur, quantum possibile est, in re obscurissima. Virtus enim illa altioris ordinis debet esse talis, quæ nullam servet proportionem cum virtutibus et potentiis ex præsupposito subjecto agentibus. Præterea ipsæ virtutes supernaturales, quas novimus, quantumvis *in essendo* sint improprietate cum causis et virtutibus naturalibus, ut suppono ex Theologia, tamen *in operando* sunt omnes ejusdem ordinis cum istis, nam nullus est actus vel effectus supernaturalis ex virtute supernaturali procedens, qui non productus sit ex præsupposita materia. Ergo altior ille ordo, ad quem pertinet virtus creativa, dicendus est non solum supernaturalis, sed supra creatum omnem ordinem positus, atque adeo divinus et infinitus.

Objic. 5.º Quamvis nulla creatura per naturales vires intuitive Deum videre queat, elevatur tamen divinitus ad visionem beatificam. Ergo poterit similiter causa creata elevari a Deo ad creandum virtute sibi consentanea superaddita.

Respond., *neg.* conseq. et paritatem, quia visio Dei, quantumvis sit actus præstantissimus et altioris ordinis in essendo, quam omnis operatio intellectualis naturalis, non est reapse alterius ordinis in modo productionis, quia est ex præsupposito subjecto, ideoque actio immanens eductiva, non creativa.

Objic. 6.º Modus operandi sequitur modum essendi. Sed modus essendi entium immaterialium vel spiritualium creatorum est independens a subjecto. Ergo et modus operandi eorum debet esse independens a subjecto, ac proinde creatio est modus operandi conveniens nedum repugnans, entibus immaterialibus etiam creatis.

Respondeo, *neg.* conseq. Argumentum enim nimis probat, ideoque nihil probat. Probaret enim entia immaterialia naturali virtute creandi pollere, cum tamen certum sit et constans apud omnes Theologos et Philosophos christianos, nec animam rationalem nec angelos posse creare. Axioma ergo illud philosophicum sensu quidem negativo severissime

interpretandum est, ita ut modus operandi nequeat esse perfectior essendi modo, ne principium causalitatis violetur; sensu tamen positivo non potest accipi secundum arithmeticam proportionem, quasi v. g. omnis substantia sine subjecto existens debeat producere aliam substantiam sine subjecto existentem.

ARTICULUS II

Utrum creatura possit esse saltem instrumentum creationis.

246. Longe major est in hac controversia difficultas. Unde ipse S. Thomas probabilem duxisse videtur non uno in loco opinionem tenentem, posse divinitus assumi creaturam ut instrumentum ad creandum (1). Quam opinionem tenere plures, iique graves scriptores, ut *Magister Sententiarum*, Petrus Lombardus (2), Tanner (3), Eximius Doctor (4), Arriaga (5), Albertinus (6), Oviedo, Franciscus Alphonso, Petrus Hurtado, Carleton Compton, Soarez Lusitanus, Quiros (7), Rhodes (8), De Benedictis (9), Losada (10), Antonius Mayr (11), et alii. Communior tamen longe est sententia negans posse creaturam esse instrumentum creationis; quam tuetur S. Thomas (12) et Thomistæ

Varietas
sententiarum

(1) Vide S. Thom. 4.º dist. 5.^a quæst. 1, art. 3.º, solut. 3.^a, ad 4.um et 5.um; 2.º dist. 1, quæst. 1, art. 3, corp. et ad 2.um.

(2) 4.º distinct. 5.

(3) 1.º part. disput. 6, quæst. 1, dub. 2.

(4) *Metaphys.* disp. 20, not. 3.

(5) *Physic.* loc. cit.

(6) Tom. 1. *Princip.* 2, corollar. 1, num. 32.

(7) *Curs. philos.* tract. 3, disp. 62, sect. 2, num. 23.

(8) *Philosoph. perip.* lib. 2, disp. 7, quæst. 1, sect. 2, paragr. 5.

(9) *Philos. perip.*, tom. 4.^a *Metaphys.* lib. 3, quæst. 2, cap. 3.

Hinc patet.

(10) *Physic.* tract. 3, disp. 1, cap. 3, num. 4. seqq.

(11) *Philos. perip.* part. 2, disp. 3, quæst. 5, art. 5, num. 1384.

(12) 1 p., quæst. 45, art. 5; *de potent.* quæst. 3, art. 4; *Contr. Gent.* libr. 2, cap. 21.

communiter, Albertus M. (1), Scotus (2), Richardus (3), et e nostratibus Vazquez (4), Molina (5), Valentia (6), Petrus Fonseca (7) alique, quibus adherent etiam multi recentiores ut PP. Mendive (8), Hontheim (9), alii.

Quotplex
instrumentum
connaturale

Ad quaestionis resolutionem notandum est, duplicis generis distingui posse instrumentum, alterum connaturale, alterum elevatum vel obediendale. Connaturale est illud, quod suapte natura institutum est ad actionem aliquam physicam efficiendam: quo pacto calor v. gr. est instrumentum connaturale ignis; et idem cum proportione dicendum videtur de illis instrumentis artis, quae naturalem habent proportionem ad agendum instrumentaliter in manu artificis, qualis est calamus ad scribendum, penicillum ad pingendum, et alia id genus, quae sic affabre construuntur, prout requirit actio, ad quam perficiendam assumuntur. Instrumentum elevatum vel obediendale est illud, quod natura sua vel arte non ordinatur, nec aptitudinem habet ad aliquam actionem, sed tamen assumitur a Deo ad illam producendam, ut si aqua in baptismo adhibeatur ad producendam physice gratiam.

Conveniunt
omnes in eo,
quod non dicitur
instrumentum
connaturale
creationis;

Omnes porro in eo conveniunt, quod nulla creatura possit esse instrumentum connaturale creationis. Et ratio est manifesta, quia creatura posset fingi hujuscemodi instrumentum connaturale sive respectu causae cujuspiam creatae, sive respectu causae increatae. Atqui neutrum dici potest. Et probetur. *Non potest esse instrumentum respectu causae alicujus creatae*, quia cum nulla esse valeat causa creata principalis creationis, nec potest dari ejus instrumentum ad actionem, quam illa perficere nullatenus potest. Si ergo dari posset instrumentum connaturale creationis, illud adhiberetur a causa prima, Deo.

(1) 2.º dist. 1, art. 7.

(2) 4.º dist. 1, quaest. 5, ad primum.

(3) 4.º dist. 5, art. 1, quaest. 2.

(4) In 1.^{am} part., disp. 176, cap. 3.

(5) In 1.^{am} part. quaest. 45, art. 5, disp. 2.

(6) In 1.^{am} part. disp. 3, quaest. 2, punct. 4. *Superest ut dicamus...*

(7) *Metaphys.* lib. 5.

(8) *Theodic.*, num. 223 seqq.

(9) *Theodic.* num. 933.

Verum nec potest ulla creatura esse instrumentum connaturale, nam instrumentum ejusmodi semper ordinatur, ut suppleat defectum causae principalis, vel certe ut haec concursu ac juvamine instrumenti commodius ac melius operetur: quorum neutrum dici de Deo potest (1). Accedit, quod virtus ejusmodi instrumentaria connaturalis profecto esset aliquod accidens, quemadmodum sunt accidentales virtutes omnes naturales, per quas causae secundae operantur (2). Atqui nulli virtuti accidentali connaturalis potest esse concursus etiam instrumentalis ad creandum. Nam modus operandi independens a subjecto non servat proportionem cum modo essendi dependentem a subjecto, qui proprius est accidentium (3). Itaque tota controversia versatur circa instrumentum obediendale aut elevatum.

controversia est
solum circa
obediendale.

247. PROPOSITIO. Videtur probabilior sententia negans posse a Deo elevari creaturam ut instrumentum ad creandum.

Probatur 1.º Quia sententia contraria reapse nullo positivo nititur fundamento, quod non siquidem valde dubium. Nam duo illa solent innui a suis patronis: 1.um quod quaelibet res possit elevari divinitus ad quodlibet opus secundum potentiam obediendam, qua de re disputatur in Theologia: istud vero fundamentum est valde incertum et controversum. 2.um quod etiam in sacramentis res corporeae divinitus assumuntur tamquam instrumentum ad producendum effectum, gratiam, ad quem nullam proportionatam virtutem possident. Verum hoc fundamentum non minus incertum est, quandoquidem physica sacramentorum causalitas probabilius rejicitur a Theologis, admissa sola morali. Adde contra utrumque fundamentum, quod necesse non sit, ut ab assertoribus illarum sententiarum propugnetur concursus instrumenti nisi ad actionem educivam, quantumvis praestantissimam; neque enim gratia in sacramentis producitur

Videtur
probabilior
sententia
negans posse
creaturam
elevari
ad creandum cum
instrumentum

(1) Cfr. Lossada, loco cit. num. 4.

(2) Vide *Cosmolog.*, num. 339, pag. 1141; *Psycholog.*, vol. 1.um, num. 38 seqq., pag. 161 seqq.

(3) Cfr. Suarez, *Metaphys.* disp. 20, sect. 3, num. 1 et 2.